

**ՄԻՐԻԱՀԱՅԵՐԻ ԻՆՏԵԳՐՄԱՆ ՓՈՐՉԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ:
ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՀԱՂԹԱՀԱՐՄԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐԸ**

Քաղաքականության վերլուծության համառոտագիր

Հիմնախնդիր: 2011թ-ից սիրիական հակամարտության հետևանքով սիրիահայերի զանգվածային ներհոսքը Հայաստան ազդարարեց նոր խնդիրների և մարտահրավերների սկիզբը, ինչն առաջին հերթին պայմանավորված էր ՀՀ միգրացիոն քաղաքականության ծրագրերի թերացումներով և անհրաժեշտ գործնական քայլերի մշակվածության բացթողումներով: ՀՀ-ում սիրիահայերի նկատմամբ պետական քաղաքականությունը կրում է իրադարձային բնույթ: Այն ձևավորվել է պետության առջև ծառայած խնդրի լուծման հետևանքով: Այդպիսով սիրիական հակամարտության հետևանքով Հայաստան տեղափոխված սիրիահայերի նկատմամբ պետական քաղաքականությունը դեռևս 2012թ-ից դարձել է անհրաժեշտություն: Պարզորոշ էր, որ Հայաստանը գործնականորեն պատրաստ չէր ապահովել պայմաններ ներգաղթյալների կազմակերպված ներհոսքի և հետագա զարգացումների, նրանց ինտեգրման համար: Հայաստան ներգաղթած սիրիահայերի ինտեգրման փորձը ուսումնասիրության և քաղաքականության մշակման հետաքրքիր դեպք է՝ առանձնահատուկ ազգային համատեքստով (թե՛ ընդունող երկրի, թե՛ ներգաղթած խմբի տեսանկյունից): Նույն էթնիկ խմբի

Ներգաղթի (անկախ դրդապատճառներից) և հայրենադարձության ըմբռնումը, հայկական սփյուռքի առկայությունը, ՀՀ միգրացիոն քաղաքականությունը և երկրի առարկայական իրավիճակը թելադրում են ինտեգրման քաղաքականության հատուկ մոտեցում, որը պետք է հիմնված լինի համապատասխան հետազոտությունների վրա: Վերջին հարյուրամյակում դեպի Հայաստան տեղի ունեցող ներգաղթը նախանշում է տարբեր խմբերին Հայաստանում ընդունման, տեղավորման և ինտեգրման ծրագրերի ստեղծման անհրաժեշտությունը:

Սույն հետազոտության նպատակն է՝ մշակել ներգաղթյալների ինտեգրման քաղաքականության հայեցակարգային հիմքերը և ինտեգրման մեխանիզմները սիրիահայերի օրինակով: Հետազոտությունն ուղղված է Հայաստանում սոցիալ-մշակութային և տնտեսական ոլորտներում սիրիահայերի ինտեգրման խնդիրների բացահայտմանը, նրանց ինտեգրման վրա պետական քաղաքականության ծրագրերի ազդեցության գնահատմանը:

Հիմնական արդյունքներ :

Ամփոփելով, ուսումնասիրության արդյունքները, կարելի է ասել, որ ներգաղթած սիրիահայերի տարբեր խմբեր առանձնանում են իրենց խնդիրներով և դրանց հաղթահարման ձևերով:

- Բարձր տարիքային խմբի ներկայացուցիչներն ավելի շատ բարդություններ ունեն նոր միջավայրին հարմարվելու հարցում, ուստի նրանք չեն շտապում կամ չեն կարողանում ինտեգրվել, այլ նախընտրում են վերադառնալ:
- Երիտասարդներին ավելի դյուրին է ադապտացվել նոր միջավայրին. նրանք ավելի պատրաստ են կյանքի նոր փոփոխություններին ու շրջադարձերին, ինչպես նաև ավելի քիչ են կապված սեփականության հետ:
- Կանանց համար հայաստանյան միջավայրն ավելի ապահով է թվում, և նրանք ավելի անկաշկանդ են զգում իրենց՝ սկսած կանանց հանդեպ վերաբերմունքից մինչև տնտեսական գործունեության ազատ ընտրությունը:
- Բարձրագույն կրթությամբ անձիք դժվարությամբ են կարողանում գտնել իրենց հարմար աշխատանք Հայաստանում և կարծում են, որ Միրիայում ավելի մեծ հնարավորություններ կունենային ցանկալի աշխատանք գտնելու գործում:
- Միջնակարգ կրթությամբ անձիք, ըստ էության, ձգտում են այլ երկրում գտնել առավել հեշտ ապրուստի միջոց և օգտվել փախստականի կարգավիճակից:
- Բնեռային՝ բարձր և ցածր սոցիալական դիրք ունեցող խմբերը հակված են հեռանալ Հայաստանից՝ վերադառնալ Միրիա կամ գնալ այլ երկիր:

Միրիահայերի ինտեգրման խնդիրների և դրանց հաղթահարման ուղիների վերլուծությունը ցույց տվեց, որ ՀՀ-ում ամենադժվար հաղթահարելի խնդիրների համախումբը տնտեսականն է: Այն պահանջում է լուծման մի շարք քայլեր տարբեր խմբերի, կառույցների կողմից: Տնտեսական ոլորտում սիրիահայերի խնդիրները պայմանավորված են հայաստանյան փոքր շուկայի, տնտեսական համակարգի և աշխատանքային մշակույթի տարբերությունների, մասնագիտական անհամապատասխանության և այլ գործոններով:

Համեմատաբար հեշտ հաղթահարելի են սոցիալ-մշակութային խնդիրները, քանի որ խմբի ունեցած ներուժը, սոցիալական միջավայրը և կողմնակի այլ աջակցությունը նպաստավոր պայման են ստեղծել: Ներգաղթած սիրիահայերն ունեն մի շարք ընդհանրություններ ընդունող հասարակության հետ (ազգություն, կրոն, մասամբ՝ լեզու), որի արդյունքում մշակութային տարբերությունները և սոցիալական ներգրավվածության խնդիրներն ի սկզբանե սուր չեն դրվել:

Այսպիսով, Հայաստանում սիրիահայերի ինտեգրումը դեռևս շարունակվող գործընթաց է, և առկա են լուծում պահանջող խնդիրներ: Միրիահայերի դեպքը թույլ է տալիս հետևել ներգաղթի և ինտեգրման գործընթացին բոլոր փուլերում, ուստի հնարավորություն է ընձեռում մշակել համապարփակ քաղաքականության փաստաթուղթ, որը կներառի խնդիրների հաղթահարման արդյունավետ մեխանիզմներ նմանատիպ այլ դեպքերի համար ևս:

Միրիահայերի ինտեգրմանն ուղղված առաջարկություններ

ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ և ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ ՈԼՈՐՏ

ՀՀ-ում ամենադժվար հաղթահարելի խնդրները սիրիահայերի տնտեսական ինտեգրման խնդիրներն են: Այս նպատակով`

- Տնտեսական զարգացման և ներդրումների, սփյուռքի նախարարությունների կողմից, ինչպես նաև ՓՄՁ համակարգող կենտրոնների ու ՀԿ-ների կողմից կարող է մշակվել «սիրիահայկական բրենդ», որը կկիրառվի սիրիահայերի կողմից արտադրած ցանկացած ապրանքի կամ ծառայության համար և կունենա հատուկ հարկային, եկամտային քաղաքականություն:
- Անհրաժեշտ է ստեղծել կազմակերպություն (ՀԿ կամ պետական կառույցին կից ՊՈԱԿ), որը կուղղորդի Հայաստանում ձեռնարկատիրություն սկսող սիրիահայերին. կապահովի անհրաժեշտ խորհրդատվությամբ շուկայի ծավալների, տնտեսական համակարգի, բիզնեսվարման մշակույթի, ֆինանսական արդյունավետ պլանավորման, հարկային հարկային, մաքսային օրենսդրությանը վերաբերող հարցերի մասին:
- Աշխատանքային գործունեություն ծավալել ցանկացող սիրիահայերին գործատուների կամ վերապատրաստողների կողմից պետք է տրամադրվի հատուկ ձևաչափով փաստաթուղթ, որը կծառայի որպես բնութագիր և կհաստատի վարպետության դասերի, փորձաշրջանի, փորձի փոխանակման դասընթացների մասնակցությունը, ստացած որակավորման աստիճանը, ինչը հետագայում կարող է օգտագործվել նոր աշխատավայր դիմելիս :
- Պետական մարմինների կողմից մասնավոր սեկտորի հետ համաձայնությամբ տարածքներ տրամադրել ինքնազբաղված կամ փոքր ձեռներեցությամբ զբաղվող անհատների կամ ոչ մեծ խմբերի` ձեռնարկատիրական գործունեություն սկսելու համար:
- ՓՄՁ կենտրոնների և ՀԿ-ների կողմից կարող են ստեղծվել բազմապրոֆիլ կամավորական, ստեղծարար կամ ստարտափ աշխատանքային խմբեր` ներառելով և՛ հայաստանցիների, և՛ սիրիահայերի:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ

- Միրիահայերի համար կրթության ոլորտում առկա համակարգային տարբերությունների հաղթահարման և ստացած որակավորումը Հայաստանի չափանիշներին համապատասխանեցնելու նպատակով անհրաժեշտ է

կազմակերպել իրազեկման դասընթացներ ԿԳՆ-ի և համապատասխան ՀԿ-ների կողմից:

- ԿԳՆ և այլ կառույցների համակարգմամբ առանձին թիրախավորված խմբերին ուղղորդել ԲՈՒՀ-եր ըստ մասնագիտությունների, որտեղ ամբիոններին կից ձևավորված աշխատանքային խմբերը կիրականացնեն աշխատանքներ՝ իրազեկելով համապատասխան մասնագիտություններում նրանց ներառման հնարավորությունները և անհրաժեշտ պայմանները:
- ԿԳՆ կողմից հանրակրթության ոլորտում մի շարք ծրագրերի ներդրումը թույլ կտա լուծել երեխաների ինտեգրման խնդիրները, օրինակ՝ կազմակերպել լրացուցիչ պարապմունքներ երեխաների և հատուկ խորհրդատվություն ծնողների հետ՝ կրթական համակարգի վերաբերյալ իրազեկման նպատակով:

ՍՈՑԻԱԼ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏ

Չնայած այն հանգամանքին, որ սոցիալ-մշակութային խնդիրները համեմատաբար հեշտ հաղթահարելի են, այդուհանդերձ ինտեգրման համատեքստում անհրաժեշտություն կա մշակել այս ոլորտում նրանց ներգրավվածությանը նպաստող ծրագրեր՝ միջավայրային առանձնահատկությունների յուրացման, սոցիալական առաջընթացի և ինքնաիրացման նպատակով:

- Առաջարկվում է սիրիահայ և հայաստանցի տարբեր խմբերի միջև ապահովել մշակութային երկխոսություն, փորձի փոխանակում՝ սկսած մասնագիտական հմտություններից մինչև առօրյա կենցաղային ավանդույթները: Որպես օրինակ, պետական կառույցների և ՀԿ-ների համագործակցությամբ կազմակերպել փառատոններ, մշակութային օրեր և այլն, որոնք, ըստ նախկին փորձի չեն ներառի միայն սիրիահայերին, այլ ընդգրկելով հայաստանցիներին կնպաստեն ոչ միայն սիրիահայերի այս կամ այն խնդիրների լուծմանը, այլև հայաստանցիների հետ երկխոսությանն ու հայաստանյան միջավայրում նրանց ներառմանը:
- Օգտվելով պետական կառույցների կողմից Հայաստանում բնակվող սիրիահայերի մասին արդեն իսկ հավաքագրված տվյալների դարանից, ըստ կարիքների՝ իրականացնել տարբեր մասնագիտական խմբերի փորձի փոխանակման ծրագրեր: Պետական կառույցների ուղղորդմամբ կարելի է ներգրավել տարբեր մասնավոր և հասարակական կազմակերպություններ, գործարարներ, անհատեր և այլն:
- Պետական կառույցների և ՀԿ-ների նանաձեռնությամբ տարբեր սեռատարիքային խմբերի համար մշակել հատուկ ծրագրեր՝ ծանոթությունների հարթակ ստեղծելու, սոցիալ-մշակութային դաշտին ծանոթացնելու համար: Որպես օրինակ, կարող են լինել երիտասարդների համար կազմակերպվող թեմատիկ ուղղվածության ճամբարներ կամ հավաքույթներ (ճանաչողական,

ուսուցանող, սպորտային, խաղային և այլն)՝ հայաստանցիների և սիրիահայերի ներգրավմամբ:

- Տարբեր պետական և միջազգային կառույցների, ՀԿ-ների կողմից/կամ համագործակցությամբ սահմանել գիտական, հետազոտական կամ այլ տեսակի դրամաշնորհներ, որոնց համար պարտադիր պայման կհանդիսանա սիրիահայերի և հայաստանցիների հավասար մասնակցությունը: Դրամաշնորհներն ուղղված կլինեն տարբեր ոլորտներում սիրիահայերի ներգրավմանը նպաստող վերջնարդյուքների՝ հանդիպումների կազմակերպում, խնդիրների ներկայացում, համատեղ քննարկումներ և այլն :
- ՁԼՄ-ների, մշակութային և կրթական միջավայրերի միջոցով Հայաստանում առկատ երկատվական դաշտում նպաստել սիրիահայերի ներկայացվածությունը՝ ապահովելով հասարակության հետ չմիջնորդավորված հաղորդակցման հնարավորությունը: Որպես օրինակ, կարելի է հայաստանցի և սիրիահայ լրագրողների համագործակցությամբ ստեղծել լրատվական ծառայություն, որտեղ կլուսաբանվեն թե՛ սիրիահայերին ու Սիրիայում հայկական համայնքին վերաբերող, թե՛ հայաստանյան իրադարձությունները: Կամ բարձր ռեյտինգային հեռուստատեսությամբ ներկայացնել հաղորդաշար սիրիահայերի մասնկացությամբ՝ նվիրված նրանց առօրյային, խոհանոցին, ավանդույթներին կամ պատմությանը:

Հեղինակ՝ Լուսինե Տանաջյան,

*ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի
Միյուռքի հետազոտությունների բաժին,
հայցորդ, գիտաշխատող*

Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

Սույն հետազոտությունը հնարավոր է դարձել Բաց հասարակության հիմնադրամներ - Հայաստանի ամբողջական ֆինանսական օժանդակության շնորհիվ՝ քաղաքականության կրթայթոշակներ նախաձեռնության ծրագրի շրջանակներում: Չեկույցում տեղ գտած վերլուծություններն արտահայտում են հեղինակի տեսակետը և կարող են չհամընկնել Բաց հասարակության հիմնադրամներ - Հայաստանի դիրքորոշումների ու տեսակետների հետ: